

О.В. Кнейслер (Тернопільський національний економічний університет, Україна)

СТРАХОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО НА РИНКУ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

У статті розкрито сутність страхового посередництва, визначено його інституції на ринку перестрахування. Досліджено організаційно-правові засади діяльності та функціональні особливості перестрахових брокерів. Запропоновано напрями удосконалення законодавчого регулювання посередницької діяльності на вітчизняному ринку перестрахування.

Ключові слова: страхове посередництво, ринок перестрахування, перестрахові брокери, страховий ринок, страхові посередники.

Літ. 11.

О.В. Кнейслер (Тернопольский национальный экономический университет, Украина)

СТРАХОВОЕ ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА РЫНКЕ ПЕРЕСТРАХОВАНИЯ

В статье раскрыта сущность страхового посредничества, определены его институты на рынке перестрахования. Исследованы организационно-правовые основы деятельности и функциональные особенности перестраховочных брокеров. Предложены направления совершенствования законодательного регулирования посреднической деятельности на отечественном рынке перестрахования.

Ключевые слова: страховое посредничество, рынок перестрахования, перестраховочные брокеры, страховой рынок, страховые посредники.

O.V. Kneisler (Ternopil National Economic University, Ukraine)

INSURANCE BROKING AT REINSURANCE MARKET

The article reveals the essence of insurance broking and defines its institutes at the reinsurance market. Organizational and legal grounds for the activities of reinsurance brokers are studied along with their functional peculiarities. Directions for further improvement of legal regulation of broking at the domestic reinsurance market are offered.

Keywords: insurance broking; reinsurance market; reinsurance brokers; insurance market; insurance brokers.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування перестраховального ринку значно залежить від розвитку його інфраструктури, адже вона створює можливості для реалізації перестраховальних послуг, опосередковує, прискорює та полегшує укладання й здійснення перестраховальних угод, зумовлює координацію дій інституцій на ринку перестрахування. Серед інститутів інфраструктури страхового і перестраховального ринків особливе місце належить інституту страхового посередництва, який характеризується незавершеністю у кожному елементі: недосконалим нормативно-правовим забезпеченням, неповнотою інформаційної бази, низьким рівнем підготовки кадрового потенціалу. Досліджуючи проблеми функціонування страхового ринку, В.М. Фурман стверджує, що виникає необхідність заміни сучасної моделі функціонування страхового ринку, у якій пріоритетом страховика є орієнтація на масове споживання стандартизованих страхових продуктів, ігноруючи при цьому діяльність страхових посередників (брокерів і консультантів), на нову,

ефективнішу (клієнторієнтовану), що відповідатиме потребам розвитку реального страхування і ґрунтуватиметься на динамічно зростаючому попиті клієнтів, передбачатиме розвиток страхового посередництва, формування професійної інфраструктури страхового ринку (зокрема, інституту страхових посередників) [11, 135–136]. Відповідних структурних трансформацій потребує і вітчизняний ринок перестраховання, для якого характерний низький рівень розвитку інституту перестрахових брокерів як невід'ємного елемента посередництва між перестраховиком і перестраховальником.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку страхового посередництва є предметом наукових досліджень М. Амеліної [5], О. Залетова [10], А. Лайкова [6–8], В. Резнікової [9] та інших. Водночас напрями наукових досліджень у сфері посередницьких послуг на ринку перестраховання досить поверхневі.

Невирішені частини проблеми. Дослідження глибинних засад функціонування перестрахових брокерів усе ще залишається поза увагою більшості вітчизняних науковців і практиків. Слід зазначити, що в наукових джерелах, законодавчих і нормативно-правових актах з питань страхової і перестрахової діяльності немає загальновизначеного поняття «страхове посередництво», відсутній чіткий підхід до трактування поняття «посередництво у перестрахованні» та його ідентифікації як особливого виду діяльності.

Метою дослідження є визначення сутності та місця страхового посередництва на вітчизняному ринку перестраховання.

Основні результати дослідження. Задля досягнення поставленої мети у дослідженні розглянемо основні підходи до з'ясування сутності страхового посередництва та визначимо особливості посередницької діяльності на ринку перестраховання.

О.М. Залетов під страховим посередництвом розуміє врегульовану нормами права господарську діяльність страхового посередника (страхового (перестрахового) брокера, страхового агента), як правило, за винагороду, що передбачає такі різновиди діяльності, як агентську і брокерську [10, 84]. У своєму визначенні автор виокремлює суб'єктів страхового посередництва, до яких відносить перестрахових брокерів, а відтак, розглядає посередництво у перестрахованні як складову страхового посередництва.

Аналогічну точку зору має і В. Резнікова, акцентуючи при цьому увагу на професійній діяльності страхових посередників. Дослідниця вважає їхню діяльність підприємницькою, оскільки метою її провадження є отримання прибутку [9, 282]. Однак, враховуючи специфіку діяльності окремих страхових посередників, таке твердження є доцільним лише для страхових і перестрахових брокерів, які зареєстровані у встановленому порядку як суб'єкти підприємницької діяльності та здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у страхуванні (перестрахованні) від свого імені на підставі брокерської угоди з особою, яка має потребу у страхуванні (перестрахованні) як страхувальник (перестраховальник) [1]. Натомість, страхові агенти діють на страховому ринку від імені та за дорученням страховика і виконують частину його страхової діяльності, а тому їхню діяльність недоцільно вважати виключним видом підприємництва. У Положенні Кабінету Міністрів України «Про порядок про-

вадження діяльності страховими посередниками» чітко розмежовано терміни «агентська діяльність» та «брокерська діяльність», при цьому саме брокерська діяльність розглядається «як професійна діяльність суб'єктів підприємницької діяльності на користь страхувальника або перестраховальника (цедента)» [2].

Певним чином такий підхід прослідковується в українському страховому законодавстві, яке містить окрему статтю, присвячену посередницькій діяльності у сфері страхування. У цій статті термін «страхове посередництво» не застосовується, натомість роз'яснюється, що «посередницька діяльність страхових і перестрахових брокерів у страхуванні і перестраховуванні здійснюється як виключний вид діяльності і може включати консультування, експортно-інформаційні послуги, роботу, пов'язану з підготовкою, укладанням та виконанням (супроводом) договорів страхування (перестраховування), в тому числі щодо врегулювання збитків у частині одержання та перерахування страхових платежів, страхових виплат та страхових відшкодувань за угодою відповідно із страхувальником або перестраховальником, інші посередницькі послуги у страхуванні та перестраховуванні за переліком, встановленим Уповноваженим органом» [1].

Розглянемо основні підходи до розуміння сутності страхового посередництва, які застосовуються в міжнародній практиці. Скажімо, у Директиві № 2002/92/ЄС «Про страхове посередництво» розмежовуються поняття «страхове посередництво» і «посередництво у перестраховуванні». Відмінності у них полягають лише у взаємозаміні понять «страхування» та «перестраховування», при цьому суттєвих особливостей не наведено. Відповідно страхове посередництво (посередництво у перестраховуванні) – це діяльність щодо подання, пропонування чи виконання інших дій, які передують укладанню договорів страхування (перестраховування), або після укладання таких договорів, або з надання допомоги в адмініструванні і виконанні таких договорів, зокрема, у випадку претензій [4].

Представники Асоціації професіональних страхових брокерів з метою розв'язання конфлікту інтересів на ринку послуг страхових посередників пропонують трактувати страхове посередництво як діяльність із здійснення юридичних та інших дій з укладання, внесення змін, розірвання і виконання договорів страхування за дорученням фізичних і юридичних осіб від імені страхового брокера, але за рахунок цих осіб як страхувальників, або договорів страхування (перестраховування) від імені і за рахунок страхувальників (перестраховальників) і/або страховиків (перестраховиків), а також інша, пов'язана з страхуванням і не заборонена законом діяльність (в тому числі від свого імені), за винятком діяльності страховика, перестраховика [5]. Зарубіжні фахівці розглядають посередництво у перестраховуванні як складову страхового посередництва, а функціональне призначення страхових і перестрахових брокерів практично отожднюють.

Варто погодитися з позицією науковців і практиків стосовно того, що інститут страхового посередництва представлений трьома інституціями: страховими агентами, страховими і перестраховими брокерами, а отже, і посередництвом у перестраховуванні. При цьому, посередницька діяльність на страховому ринку здійснюється страховими агентами і страховими брокерами, тоді

як на ринку перестраховання – перестраховими брокерами. Тобто страхове посередництво на перестраховальному ринку передбачає лише брокерську діяльність, яка має свої відмінності, що розрізняють діяльність страхових і перестрахових брокерів. Зупинимося детальніше на організаційно-правових і функціональних особливостях перестрахових брокерів.

По-перше, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування», перестраховими брокерами можуть бути лише юридичні особи [1], тоді як страхові брокери функціонують на страховому ринку у статусі фізичних та юридичних осіб. Такі законодавчі вимоги пояснюються тим, що учасниками перестраховального ринку є безумовно професійні гравці (страхові й перестраховальні компанії), а відповідно, посередницькі послуги їм повинні надаватися виключно юридичними особами – підприємницькими структурами. Водночас, в міжнародній практиці страхові і перестрахові брокери можуть бути представлені як фізичними особами (індивідуальними підприємцями), так і юридичними особами (комерційними підприємствами) [3]. Недосконале законодавче забезпечення діяльності перестрахових брокерів обмежує сферу діяльності страхових посередників на українському ринку перестраховання, а отже, перешкоджає розвитку здорової конкуренції на ньому.

По-друге, згідно з чинним страховим законодавством, посередницька діяльність перестрахових брокерів спрямована на задоволення потреб страховиків у перестрахованні як перестраховувальників, а страхові брокери працюють в інтересах страхувальників. Водночас, О. Лайков стверджує, що з точки зору цих інтересів перевага повинна віддаватися такій моделі функціонування перестрахового брокера, коли його діяльність стає ефективним механізмом, що об'єднує можливості перестраховика і цедентів та підтримує спрямованість їх спільних зусиль на реалізацію потреб страхувальників [7]. Саме за такого розуміння ролі та спрямування страхового посередництва у перестрахованні, на думку автора, професійний брокер сприятиме рівноправному партнерству між цедентом і перестраховиком та стане необхідною фігурою вітчизняного ринку перестраховання. Однак, ми частково не погоджуємося з твердженням науковця, оскільки брокерська діяльність у перестрахованні, відповідно до чинного страхового законодавства, спрямовується на задоволення інтересів страховиків, які виступають у ролі перестраховувальників і потребують перестраховального захисту.

Саме з таких позицій визначається роль страхових посередників у Директиві «Про страхове посередництво», основні положення якої спрямовані на створення умов для захисту інтересів страхувальників, що не в повній мірі забезпечує розвиток посередницької діяльності на сучасному страховому (перестраховальному) ринку. Тобто страхові посередники обмежено розглядаються лише як канал торгівлі/розповсюдження продуктів страхування (перестраховання).

Безумовно, одним із завдань страхових посередників є продаж страхових (перестрахових) продуктів, залучення нових клієнтів, просування страхових (перестраховальних) послуг від страховика (перестраховика) до споживача, консультування споживачів на етапі укладання, виконання й розірвання дого-

вору страхування (перестраховання), а відповідно, орієнтація на задоволення потреб клієнтів. Однак основними функціями перестрахових брокерів є аналіз усіх страхових ризиків, визначення необхідного обсягу перестраховального захисту, пошук надійного перестраховика і розміщення страхових ризиків на взаємовигідних для цедента і перестраховика умовах, врегулювання збитків у разі настання страхового випадку відповідно до умов договору перестраховання. Отже, сутність брокерської діяльності у сучасному страхуванні і перестрахованні полягає саме в гармонійному поєднанні інтересів суб'єктів страхового й перестрахового ринків, а не у задоволенні потреб окремого з них. І як слушно зазначає О. Лайков, створення і підтримка стійкого балансу інтересів учасників страхового (перестраховального) ринку є однією із суттєвих ознак цивілізованого ринку, поряд з його клієнтоорієнтованістю [8, 1–15].

Чинне українське законодавство не враховує особливості та необхідність розвитку сучасних страхових і перестраховальних відносин у напрямку становлення цивілізованого ринку. По-справжньому цивілізований страховий (перестраховальний) ринок буде формуватися не в міру задоволення інтересів його окремих учасників та їх прагнення перекласти свої витрати на споживачів, а в міру розвитку на ньому професійної посередницької діяльності, покликаної забезпечувати оптимальне поєднання інтересів учасників страхових (перестраховальних) відносин і, на цій основі, – збалансований розвиток [6, 54–58]. Оптимальні перестраховальні відносини між цедентом і перестраховиком формуються, з одного боку, діями перестрахового брокера як представника споживача перестраховальних послуг, що здійснює вибір перестраховика і допомагає перестраховальнику при укладанні договору перестраховання, з другого – коли перестраховик функціонує від імені брокера, який наділяє його певними повноваженнями.

По-третє, перестраховий брокер забезпечує формування перестраховальних взаємовідносин між учасниками вітчизняного та зарубіжного ринків перестраховання, сприяє підвищенню інтенсифікації фінансових потоків за перестраховальними операціями між окремими країнами. Вітчизняні страховики, у портфелі яких значну питому вагу займає страхування потенційно високозбиткових ризиків, через низьку фінансову ємність змушені передавати частину страхових ризиків у зарубіжне перестраховання. Більшість зарубіжних перестраховиків практично не приймають у перестраховання такі ризики українських перестраховальників без участі брокерських компаній. «Тому в умовах, коли страхові ринки країн з перехідною економікою є для багатьох зарубіжних перестраховиків своєрідною «terra incognita», роль перестрахових брокерів важко переоцінити, бо вони забезпечують нашим компаніям доступ до перестрахових ємностей, які без брокерської підтримки ніколи б не були надані» [10, 116]. При цьому слід зазначити, що зарубіжні перестраховики приймають у перестраховання ризики вітчизняних страховиків через брокерів, які пройшли певний рівень акредитації, з притаманними їм високим рівнем професійної репутації, позитивним досвідом ведення брокерської діяльності та обслуговування клієнтів. Водночас перестраховий брокер, забезпечуючи інтеграцію вітчизняного перестраховального ринку у світовий, сприяє залученню іноземних інвестицій у національну економіку.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити такі **висновки**:

1. Інститут страхового посередництва представлений трьома інституціями: страховими агентами, страховими і перестраховими брокерами, а також і посередництвом у перестрахованні. При цьому, страхове посередництво на перестраховальному ринку передбачає лише брокерську діяльність, яка має свої відмінності, що розрізняють діяльність страхових і перестрахових брокерів.

2. Посередницька діяльність у перестрахованні допомагає страховикам обрати найбільш вигідні пропозиції щодо формування додаткових гарантій виконання страхових зобов'язань та зміцнює довіру і відносини між перестраховальником і перестраховиком, сприяє підвищенню якості надання перестраховальних послуг та розвитку страхового й перестрахового бізнесу, забезпечує створення сприятливого конкурентного середовища на ринку перестраховання.

1. Про внесення змін до Закону України «Про страхування»: Закон України від 04.10.2001 №2745-III станом на 1.12.2008 // zakon1.rada.gov.ua.

2. Про порядок провадження діяльності страховими посередниками: Положення, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 №1523 // zakon1.rada.gov.ua.

3. Об организации страхового дела в Российской Федерации: Закон Российской Федерации от 27.11.1992 №4015-1 // www.strahovie-spori.com.

4. Про страхове посередництво: Директива від 09.12.2002 №2002/92/ЄС // zakon1.rada.gov.ua.

5. Амелина М.Е. Предложения по страховым посредникам // www.insurancebroker.ru.

6. Лайков А. Международная практика регулирования деятельности страховых посредников // Финансы.— 2011.— №1. — С. 54—58.

7. Лайков А. Место и роль российских брокеров при осуществлении перестраховочных операций в условиях стратегической нестабильности // www.rifams.ru.

8. Лайков А. Роль брокеров в формировании цивилизованных страховых отношений // Страховое дело.— 2010.— №11. — С. 1—15.

9. Резнікова В. Посередництво на страховому ринку України // Право України.— 2010.— №4. — С. 275—282.

10. Страхове посередництво: теорія та практика: Навч. посібник / За ред. О.М. Залетова. — К.: VeeZone, 2004. — 416 с.

11. Фурман В.М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання // Фінанси України.— 2004.— №12. — С. 131—140.

Стаття надійшла до редакції 6.09.2012.